

Az ODR lelőhely- adatbázisának új szolgáltatásai

Változatlan modell

Az ODR Lelőhely-adatbázis alapszolgáltatásai továbbra is az eredeti koncepció alapján, a megszokott módon működnek, még ha sok esetben új felhasználói felületekkel találkozunk is. Nem változott az a modell, hogy a könyvtárak által on-line vagy kötegelten felküldött bibliográfiai rekordok és az ezekhez szintén kötegelt hozzátöltés során illesztett további lelőhely-információk képezik a rendszer magját.

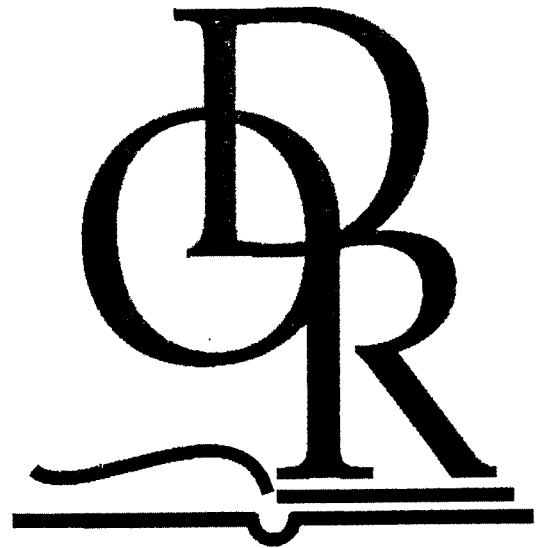
Az adatbázisban az on-line katalógusokban megszokott módokon, kulcsszavak szerint, böngészve vagy parancsmódban kereshetünk, a tárgyi tájékozódást egy külön tárgyszó-adatbázis is segíti.

Az adatbázisból a felhasználó által választott lelőhelyre közvetlenül elektronikus könyvtárközi kölcsönzési kérés indítható. A kérés indítása előtt bizonyos esetekben, ahol ezt a könyvtár helyi rendszere megengedi, lehetőség van járulékos információk szerzésére a könyvtár kölcsönzési politikájára, illetve a kölcsönzésre kiszemelt könyv hozzáférhetőségére vonatkozóan.

A kölcsönzési lehetőség csak a regisztrált, felhasználói névvel és jelszóval rendelkező könyvtárak számára nyitott.

Nem változik alapvetően az sem, hogy a szolgáltatás a kérés közvetítését vállalja, a kérés sorsát nem követi végig, a kérő és a tulajdonos könyvtár közvetlenül egymás között bonyolítja a továbbiakat.

A változatlan alapkoncepció mellett azonban a rendszernek szinte minden elemében találunk majd újdonságokat, amelyek egyrészt a rendelkezésre álló információkhoz való szélesebb és kényelmesebb hozzáférést tűzik ki célul és az adatbázis keresőfelületén találkozunk majd velük, másrészt a könyvtárnyilvántartó felületen lehetőséget adnak arra, hogy a rendszerben részt vevő könyvtárak saját adataik karbantartásával és lelőhelyadataik ISBN alapú feltöltésével javíthassák a rendszer hatékonyságát.

ORSZÁGOS DOKUMENTUM-ELLÁTÁSI RENDSZER

A keresőfelület újdonságai

A jól ismert keresési lehetőségek (összetett keresés, böngészés, teaurusz-keresés) mellett megjelent az egyszerű és a parancskeresés opció is. Változások történtek a találatok megjelenítésében: a rövid, egysoros találat-megjelenítés a nagyobb találati halmazokban való gyorsabb előrehaladást segíti, a hosszú megjelenítés pedig a szerzői nevek és tárgyszavak mentén való továbbnavigálást és a rekordletöltést kínálja új funkcióként. E változások a Corvina WWW Gateway fejlődésének eredményei.

A kéréstovábbító rendszer módosításával függenek össze azok a változások, amelyeket szintén a hosszú megjelenítési formátumból kiindulva tapasztalhatunk. A bibliográfiai lelőhely mellett az ismerős ikon továbbra is kérés kezdeményezésére szolgáló űrlaphoz vezet el, míg a ikon a könyvtári adatokat és kölcsönzési politikát tartalmazóhoz. Mindkét űrlap új formában jelenik meg: több és reményeink szerint megbízhatóbb adatot tartalmaznak majd, mint korábban. A kérés feladásának módja azonban lényegében változatlan marad; az elküldött kérésről nyomtatható „nyugtát” is hasonlóan készít majd a rendszer.

Sokszor felmerült a rendszerrel szemben az a kíváncsiság, hogy a saját adatainak rendelkezésre bocsátásán túl nyújtson segítséget az egyes könyvtárak katalógusainak használatához is. Ne csak azoknak a könyvtáraknak az esetében juthassunk el a helyi könyvtári adatokhoz, amelyekben technikai megoldások már lehetővé teszik a közvetlen kapcsolatot a kölcsönzésre kiszemelt könyv helyi kölcsönzési állapotának megtekintésére, hanem a közvetlen rekordszintű linkek hiányában is kapcsolódhatunk a helyi katalógusokhoz.

A fentiek figyelembe vétele alapján az új felületen a lelőhelyekhez három típusú link kapcsolódhat:

1. A lelőhely-könyvtár neve továbbra is linkként jelenik meg, de – az eddigiektől eltérően – erre kattintva a könyvtár honlapjára léphetünk.

2. A lelőhely mellett megjelenő ikon jelenti az eddig megszokott közvetlen rekordszintű linket az egyes könyvtárak helyi katalógusához, amelynek segítségével részletes információkat kapunk a példányról és a kölcsönzési állapotról. Természetesen, ha már egyszer a helyi katalógushoz érkezünk, elkalandozhatunk az éppen aktuális rekordtól és keresgélhetünk a helyi rendszerben. Szintén újdonság, hogy a helyi rendszerben talált rekordokra is indíthatunk „ODR-es” könyvtárközi kérést, amelyet az ODR rendszere regisztrál és a statisztikában figyelembe vesz. Feladása egy megnyitható üres űrlapon lehetséges. Az ilyen típusú kérések küldése azonban kicsit körülményesebb; az adatokat kézzel kell beírni.

Ha a kérendő mű az ODR adatbázisában is szerepel, érdemesebb onnan, a ikonnal indítani a kérést.

3. A rekordszintű linkkel nem rendelkező könyvtárak esetében megjelenő ikon: . Erre kattintva a helyi katalógus nyitólapjára érkezünk. Az itt végzett keresések találataira ODR kérés szintén a megjeleníthető üres űrlapon kezdeményezhető. Ha a helyi könyvtár OPAC-ja is kínál közvetlen könyvtárközi kölcsönzési lehetőséget, a két kérés közötti alapvető különbség az lesz, hogy ha az ODR-lapon indítjuk a kérést, arról az ODR statisztikája is tudomást vesz, ha a helyi felületen, arról az ODR nem fog tudni.

Mindhárom linket – a könyvtár címekre és kölcsönzési politikára vonatkozó adataival – a könyvtárak maguk tarthatják karban az alább ismertetendő könyvtárnyilvántartó felületen.

Könyvtárnyilvántartások

A könyvtárnyilvántartást eddig néhány funkciójában elkülönülő fájl végezte. Külön fájl tartalmazta a kérő könyvtárak adatait és kérésre jogosító azonosítóit, és külön fájl intézte a tulajdonos könyvtárak lelőhelykódjainak feloldását és címadataik tárolását. Ez az egyszerű nyilvántartási rendszer kinőtte önmagát, és szükségessé vált egy egységesebb, könnyebb kezelhetőséget biztosító módszer kidolgozása.

A jövőben egyetlen rekordja lesz minden könyvtárnak, amely a lelőhelykódok feloldását intézi a tulajdonos könyvtárak esetében, a könyvtári adatokat és a kérés feladására jogosító azonosítókat tartalmazza. A könyvtárak rekordjaihoz különálló gyűjteményrekordok kapcsolódhatnak, amelyek lehetővé teszik az adatbázis gyűjteményre utaló lelőhelyeinek feloldását és annak a szituációnak a kezelését, hogy egy könyvtáron belül egyes lelőhelyek a könyvtár központi könyvtárközi kölcsönzést használják, míg más gyűjtemények önállóan kölcsönöznek.

Magát a rekordot a könyvtár önállóan tartalmazhatja karban, így gyakorlatilag a lelőhelykódok feloldásától a linkek pontosságán át a könyvtári információkig minden, a keresőfelületen megjelenő könyvtári adatot kontrollálhat. E változás miatt bonyolultabbá vált a jogosultságok rendszere: a magát regisztráltató könyvtár a regisztrációs űrlapon bejelentett felhasználói névre könyvtári adminisztrátori jogosultságokat kap, amelyekkel karbantarthatja a könyvtár és gyűjteményei rekordjait, ISBN-t tölthet fel, könyvtárközi kölcsönzési kérést indíthat a könyvtár nevében, illetve szükség esetén újabb felhasználókat vehet fel a fenti funkciók gyűjteményi karbantartójaként, kölcsönzőként vagy ISBN feltöltőként.

A könyvtárnyilvántartásnak része lesz az is, hogy a könyvtár, illetve a külön kölcsönző gyűjtemény megnézheti, milyen kéréseket küldött el és hozzá milyen kérések futottak be. (Debrecenben kipróbálás alatt áll egy olyan helyi könyvtárközi nyilvántartó rendszer is, amely ezeket az ODR-es kéréseket közvetlenül átveszi, és a kölcsönző könyvtárosnak már csak a kérés státuszának változását kell regisztrálnia.)

A könyvtári rekordok karbantartásával kapcsolatban felmerülő problémákban természetesen az odrerrors@lib.unideb.hu címen lehet segítséget kérni.

ISBN alapú lelőhely- és rekordfeltöltés

Azok a könyvtárak, amelyek nem közös katalógizálás keretei között gyarapítják az adatbázist, az eddigiekben is megtehették azt, hogy off-line módon teljes, ISBN-t tartalmazó MARC rekordokat küldjenek az adatbázisba, vagy a már meglévő rekordokhoz az ISBN alapján lelőhelyeket tegyenek hozzá. Ezt az eddig mindig külön egyeztetést kívánó és emberi közreműködéssel járó műveletet teszi kényelmesebbé az a lehetőség, hogy a könyvtárak saját igényeiknek megfelelő gyakorisággal a kívánt formátumban előkészített fájlokat tölthetnek fel a könyvtárnyilvántartási funkción belül. (Mivel itt automatikus mechanizmusok dolgoznak, a fájlformátum betartása feltétlenül szükséges.) A feltöltött ISBN fájl előzetes feldolgozása után a könyvtár visszajelzést kap az adatbázisba el nem küldhető, valamilyen formában hibás tételekről. Ezeket a javítás után természetesen ismét módjában áll feltölteni.

Az előzetes feldolgozás után rendben talált tételek ez után sorba állnak az adatbázisba való tényleges betöltésre. A betöltés eredményéről szintén visszajelzést kap a könyvtár: megnézheti a betöltött rekordok számát, a rekord hiányában későbbi betöltési próbálkozásra félretett rekordok számát, a valamilyen egyéb hiba miatt be nem töltött rekordok számát, illetve minden egyes feltöltésre elküldött tétel aktuális státusát is.

A feltöltésre szánt fájlok összeállítását megkönnyíti, hogy a lelőhely-hozzáírás előtt a betöltő mechanizmus ellenőrzi, az adott rekord tartalmaza-e már a lelőhelyet, így azok többszöri feltöltésekor sem duplázódhatnak. Nem kell tehát szigorú összehasonlítást végezni a fájlok összeállításakor, arra azonban érdemes vigyázni, hogy nagy tömegben ne dolgoztassuk feleslegesen a rendszert, ne küldjük fel újra és újra a teljes adatbázist. Jobb megoldásnak tűnik mind a feltöltő könyvtár, mind az adatbázis és használói szempontjából, ha rendszeresen, kisebb adagokban történik a betöltés.

Ezzel az új feltöltési lehetőséggel a könyvtárak ezen a téren is olyan eszközt kapnak, amellyel saját maguk ütemezhetik, intézhetik a feltöltéseket mind a kurrens vásárlások, mind a retrospektív állomány esetében. Jelenleg a fenti rendszer tesztelése folyik néhány könyvtár részvételével. Ha a tesztelés lezajlik, a jól ismert <http://odr.lib.unideb.hu> címen jelennek meg az új lapok.

Dr. Koltay Klára

Az ODR egy fogadó könyvtár szemszögéből: A könyvtárközi kölcsonzés tapasztalatai a makói József Attila Könyvtárban

A makói József Attila Városi könyvtár egy közel 26 ezer lakosú dél-alföldi kisváros egyetlen közművelődési könyvtára.

A felnőtt könyvtár hétszáz, míg a gyerekkönyvtár százhetven négyzetméteres alapterületen szolgáltat. A beiratkozott olvasók száma 3557, közülük 878 a 14 éven aluli.

A felnőtt olvasók tizennyolc százaléka középis-kolás, tíz százalékuk pedig valamilyen felsőoktatási intézmény hallgatója. Ehhez jön még a munka mellett tanulók száma, s akkor elmondhatjuk, hogy a beiratkozott olvasóknak nagyjából a fele valamilyen oktatási intézménybe jár. Ez a réteg az, amelyik a leginkább igénybe veszi a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségét.

A hagyományos információhordozók közül hetvenezer kötetes könyvállomány, százhatvanféle kurrens folyóirat, kétezer analóg zenei lemez, a modern információhordozók közül közel hatszáz zenei CD és több mint háromszáz multimédiás CD-ROM várja a könyvtárhasználókat.

2000. január elseje óta a TINLIB integrált könyvtári rendszer segítségével dolgozzuk fel az újonnan beszerzett dokumentumokat, s folyamatosan történik a retrospektív katalóguskonverzió is. Számítógépes katalógusunk az interneten is elérhető (www.konyvtar.mako.hu).

Könyvtárunk 1993 óta rendelkezik internetkapcsolattal, előbb csak egy modemmel kapcsolódtunk a szegedi egyetem hálózatára, majd pedig önállóan a makói városra. Jelenleg húsz számítógéppel rendelkezünk, amelyből öt a gyerekkönyvtárban van, öt a feldolgozói munkát segíti, hármat a tájékoztatásban használunk. Két évvel ezelőtt internetes olvasótermet alakítottunk ki, ahol a könyvtárhasználók hét számítógépen ingyenesen internetezhetnek.

Könyvtárunk 1999 óta használja az Országos Dokumentumellátási Rendszer adatbázisát.